

УДК 338 (477): 339.727

С. О. Савелко,
к. держ. упр., Академія муніципального управління

НЕВІДПОВІДНІСТЬ НАДХОДЖЕНЬ ПРЯМИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ ПОТРЕБАМ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Обґрунтовано чинники інвестиційної безпеки. Визначено заходи з досягнення якісних змін у залученні ПІІ в Україні.

It is led to factors of investment safety. Measures are certain on achievement of high-quality changes in the direct foreign investments bringing in to Ukraine.

Ключові слова: економічна безпека, інвестиційна політика, іноземний капітал, модернізація, національний інтерес.

ВСТУП

Досвід країн, які побудували ринкові відносини, свідчить про те, що не всі інвестиції є благом, деякі з них можуть обернутися для економіки України стратегічними втратами — від втрат окремих технологій і виробництв до втрат цілих галузей і перспектив розвитку в майбутньому. Нині Україна гостро потребує інвестицій. Але вони не повинні бути вкладаннями з сумнівних джерел або легалізацією сумнівно отриманих доходів, оскільки це протирічить кардинальним принципам реалізації національних інтересів. Необхідно пам'ятати, що на сучасному етапі реалізації інвестиційної політики неможливо обійтися без якісного капіталу з надійних джерел, використовуючи при цьому довгострокове партнерство в процесі запровадження взаємовигідних інвестиційних програм. Розуміння того, що за кожним капіталом стоїть певний конструктивний чи деструктивний інтерес, повинно визначати пріоритет у дії відповідних органів, призначених для захисту національної безпеки, в тому числі економічної безпеки. Тому захист національних інтересів полягає у виділенні і залученні капіталів, що відповідають взаємовигідним інтересам, і відторгненні капіталів, за якими стоять ворожі інтереси. Таким чином, відповідність тієї чи іншої інвестиційної трансакції національним інтересам повинно стати надкритерієм у прийнятті рішення щодо доцільності вкладання іноземних капіталів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження різноманітних аспектів сфери прямого іноземного інвестування знайшло відображення у працях провідних українських учених, зокрема О. Барановського, І. Бланка, Л. Борщ, В. Волошина, О. Гаврилюка, П. Гайдуцького, В. Гейця, Б. Губського, Б. Данилишина, М. Денисенка, В. Загорського, С. Захаріна, Г. Захарчин, В. Кузнєцова, Д. Лук'яненка, А. Мерзляка, В. Осецького, А. Пересади, А. Поручника, С. Реверчука, О. Рогача, А. Румянцева, А. Степаненка, Н. Свірідової, А. Сухорукова, І. Ткачук, М. Туріянської, В. Федоренка, А. Філіпенка, М. Чумаченка, Л. Шинкарук та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

— обґрунтувати чинники інвестиційної безпеки;
— визначити заходи з досягнення якісних змін у залученні ПІІ в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ

Під терміном "національні інтереси" ми розуміємо певні життєві цінності, реалізація яких визначає якісне та кількісне зростання певного суспільства та його інститутів.

Національна безпека, згідно визначення Міністерства економіки України, — це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [7].

Національна безпека України як суверенної держави залежить від цілеспрямованої державної політики щодо захисту її національних інтересів відповідно до прийнятих стратегій, доктрин, концепцій і програм в політичній, економічній, соціальній та інших сферах. Економічна безпека є головною складовою національної безпеки.

Економічна безпека — це сукупність умов, за яких зберігається спроможність країни зберігати свої економічні інтереси; задовольняти у довгостроковому режимі потреби суспільства і держави; генерувати інноваційні зрушення в економіці з метою забезпечення стабільного економічного розвитку; протистояти зовнішнім економічним загрозам та повністю використовувати національні конкурентні переваги у міжнародному поділі праці. Економічна безпека держави в глобальному середовищі набуває виняткового значення [6, с. 7].

Загроза економічній безпеці — це сукупність реальних чи потенційно можливих явищ та дестабілізуючих чинників, що ускладнюють або унеможливають реалізацію національних інтересів у економічній сфері. Загрози можна поділити на внутрішні та зовнішні. До основних внутрішніх загроз відносять загрози в інвести-

ційно-інноваційній, ресурсно-енергетичній, фінансовій, соціальній, демографічній сферах. Зовнішніми загрозами слід вважати дії іноземних держав та міжнародних організацій з метою завдання шкоди економічним інтересам України, гальмування інтеграційних процесів та економічного відродження України як потенційного конкурента на світовому ринку. До зовнішніх загроз слід віднести загрози, що формуються в процесі реалізації функцій зовнішньоекономічної діяльності держави (експортно-імпортової, інвестиційної, фінансово-кредитної).

Нехтування економічною безпекою може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, нарешті, підриву системи життєзабезпечення нації з наступною втратою суверенітету.

Однак, незважаючи на широке коло досліджень економічної безпеки [1, с. 102; 2, с. 4; 3, с. 52], відкритими залишаються питання про те, в яких межах залучення іноземних інвестицій не тільки не загрожує національній безпеці, але й стимулює економічне зростання.

Однозначне визначення сутності інвестиційної безпеки на сьогодні відсутнє. Так, окремі автори [6, с. 14] під інвестиційною безпекою розуміють такий рівень інвестування економіки, який забезпечував би її розширене відтворення, раціональну реструктуризацію та технологічне переозброєння. Інші ж [4, с. 24] зазначають, що інвестиційна безпека визначається можливістю накопичення ресурсів або капітальних вкладень. За належного його рівня підвищується капіталовіддача функціонування секторів економіки, зростають темпи розширеного відтворення і технологічного переозброєння економіки.

Під інвестиційною безпекою держави, на думку Барановського О.І., слід розуміти досягнення рівня інвестицій, що дозволяє оптимально задовольняти поточні інвестиційні потреби національної економіки за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються, оптимального співвідношення між розмірами внутрішніх і зовнішніх інвестицій, іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за кордон, підтримання позитивного національного платіжного балансу [1, с. 366].

З метою визначення рівня економічної безпеки України як головної складової національної безпеки держави і визначення переліку основних індикаторів стану економічної безпеки України, їхніх оптимальних, порогових та граничних значень, а також методів обрахування інтегрального індексу економічної безпеки, в березні 2007 року Міністерством економіки України затверджено Наказ № 60 "Методика розрахунку рівня економічної безпеки України" (далі Методика) [7].

Методика базується на комплексному аналізі індикаторів економічної безпеки з виявленням потенційно можливих загроз економічній безпеці в Україні і застосовується Міністерством економіки України для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки України в цілому по економіці та за окремими сферами діяльності.

Згідно цієї Методики, "інвестиційна безпека — це такий рівень національних та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку при належному рівні фінансування науково-тех-

нічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів" [7, с. 2].

Основними загрозами для української економіки, які несуть з собою іноземні інвестори, є:

- поглиблення внутрішніх дисбалансів товарних і фінансових ринків;
- консервація неефективної структури національного виробництва;
- монополізація окремих стратегічно важливих або соціально значущих сфер господарювання та ринків збуту з відповідними деформаціями конкурентного середовища;
- нераціональна експлуатація національної сировинно-ресурсної бази та виробничих потужностей;
- широкомасштабна репатріація прибутків тощо [8, с. 32].

Заслужують на увагу методичні рекомендації, підготовлені відділом економічної безпеки Національного інституту проблем міжнародної безпеки РНБО України (НІПМБ РНБОУ) [6]. Ці рекомендації використовують для визначення показників економічної безпеки України. Згідно цих рекомендацій, інвестиційну безпеку визначають наступним чином:

1. Інвестиції поділяються на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх інвестицій слід відносити реальні інвестиції, які в Українській статистиці відображаються як капітальні вкладення (в подальшому — CI). До зовнішніх — прямі іноземні інвестиції (FDI). Таким чином, реальні інвестиції можна відобразити формулою:

$$I = CI + FDI,$$

де I — загальний обсяг реальних інвестицій в економіку країни.

2. Визначення індикатора інвестиційної безпеки здійснюється завдяки досвіду інвестиційного забезпечення економіки.

Світовий досвід свідчить, що для стабільного економічного зростання країни річні інвестиції за певний період часу мають бути на рівні 19—25% до ВВП (GDP) тобто для підтримання інвестиційної безпеки загальний обсяг інвестицій в економіку країни по відношенню до ВВП має бути на рівні:

$$L_{is} = \frac{I}{GDP} \times 100 \% \geq 19-25\%,$$

де L_{is} — рівень інвестиційної безпеки в відсотках, I — загальний обсяг реальних інвестицій в економіку країни за період, який розглядається в грошовому вимірі.

Величина L_{is} повинна утримуватися на рівні 19—25%, що є пороговим значенням інвестиційної безпеки.

Максимальне порогове значення інвестиційної безпеки відповідає етапу, коли економіка перебуває на стадії реформування і потребує значних інвестицій. Коли економіка перебуває на етапі стабільного розвитку, порогове значення інвестиційної безпеки може бути меншим.

Для України питання інвестицій стоїть вкрай гостро, тому порогове значення інвестиційної безпеки в найближчі три роки має бути максимальним — на рівні 25% [6, с. 15].

Однак ці методики не дають відповіді на питання, яке оптимальне співвідношення між внутрішніми і зовнішніми інвестиціями, а також яка допустима частка вкладу іноземних інвесторів при обрахунку інвестиційної безпеки України.

Для вирішення цих питань пропонуємо використати

Закон золотого перерізу. У природі і суспільних явищах золота пропорція присутня практично у всьому. Стародавні скульптори, художники, музиканти творили, спираючись на закони золоті пропорції. Тіло людини і всесвіт побудовані за цим принципом. У сучасному світі золота пропорція все частіше знаходить застосування у вирішенні економічних задач.

Можна стверджувати, що в Україні не дотримується Закон золотого перерізу, недостатнім є обсяг прямих іноземних інвестицій, незважаючи на його рівномірне зростання. Для оптимального співвідношення Україні необхідно збільшити приплив ПІІ більше ніж 2,5 рази.

Також дані методики не повною мірою враховують всі показники, які визначають національну безпеку України, а тим більше не розкривають їх якість, адже саме якість іноземних інвестицій більшою мірою впливає на національну безпеку країни.

Тому при розробці інвестиційної політики як на державному, так і на регіональному рівні треба враховувати, перш за все, якість іноземних інвестицій, їх користь для економіки країни. Якість прямих іноземних інвестицій необхідно оцінювати до моменту їх залучення в економіку країни.

На першому етапі необхідно дати оцінку інвестора, визначити його мету і цілі інвестицій в Україну, його ділово, інвестиційну та економічну репутацію. На другому етапі оцінюється інвестиційний проект, пріоритетність для економіки держави, інноваційність, екологічність, терміни окупності, величина інвестицій тощо. Основою ж даного підходу повинна стати система бальної оцінки якості об'єктів та суб'єктів інвестиційного процесу. Результатом застосування цієї системи встановлюється їх якість, а також визначається пріоритетність реалізації інвестиційних проектів у відповідності до національних інтересів. Запропонований метод визначення якості певних економічних суб'єктів та об'єктів у відповідності до встановленого критерію повинен визначати, які інвестори несуть загрозу для економіки держави, а які відповідають національним інтересам, і допоможе на перших етапах не допустити недобросовісних інвесторів в Україну.

Оцінкою якості ПІІ повинна займатись державна структура, яка спеціалізується на залученні іноземних інвесторів. Однак ми вже зазначали, що в Україні діє декілька інституцій, які мають споріднені функції та обов'язки [9].

На Державне агентство України з інвестицій та інновацій покладено організаційне, інформаційне і технічне забезпечення діяльності Національної ради України з інвестицій та інновацій, підготовку пропозицій Президентові України щодо діяльності державних органів і громадських інститутів у сфері інвестиційної та інноваційної діяльності, а також супроводження інноваційних програм, схвалених Національною радою України з інвестицій та інновацій.

Консультативна рада з питань іноземних інвестицій в Україні виконує такі основні завдання: сприяє визначенню основних засад державної політики щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні, залучення та ефективного використання іноземних інвестицій в Україні для забезпечення розвитку її економіки; аналізує та узагальнює проблеми, що стримують іноземне інвестування в економіку України, визначає політичні, організаційні, юридичні, економічні та інформаційні шляхи їх вирішення; розглядає ключові проблеми інвестиційного процесу, регулювання іноземного інвестування на

макроекономічному рівні, проекти державних програм та актів законодавства з цих питань; розробляє пропозиції щодо вдосконалення форм і методів регулювання економіки і впровадження сучасних міжнародних стандартів управління на підприємствах України; готує пропозиції щодо стимулювання інвестиційної діяльності, зокрема з урахуванням досвіду інших держав у сфері залучення іноземних інвестицій, та щодо усунення перешкод, які негативно впливають на інвестиційний клімат в Україні; сприяє формуванню привабливого іміджу України серед потенційних іноземних інвесторів.

ВИСНОВКИ

Заходи щодо підвищення рівня інвестиційної безпеки повинні забезпечувати спроможність здійснювати виробничі нагромадження і капітальні вкладення на рівні, що забезпечує необхідні темпи розширеного відтворення, реструктуризацію і технологічне переозброєння економіки.

Основною ж проблемою є невідповідність ПІІ в Україні потребам модернізації економіки, розвитку експорту наукоємної продукції з високим вмістом доданої вартості, що призводить до таких загроз економічній безпеці держави, як закріплення сировинної спеціалізації української економіки на світовому ринку, занепаду галузей, які забезпечують виробництво кінцевої продукції. Тому необхідно терміново реалізовувати весь комплекс практичних заходів з досягнення якісних змін в залученні ПІІ в Україну, особливо посилити контроль за якістю інвестицій в економіку України.

Література:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія / Барановський О.І. — К.: Київ.нац.торг.-екон.-ун-т, 2004. — 759 с.
2. Варналій З. С. Проблеми та шляхи забезпечення економічної безпеки України // Економіка і управління. — 2001. — № 3. — С.3—12.
3. Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення / Губський Б.В. — К., 2001. — 122 с.
4. Кириленко В.І. Інвестиційна складова економічної безпеки: монографія / Кириленко В.І. — К.: КНЕУ, 2005. — 232 с.
5. Крючкова І.В. Структурні чинники розвитку економіки України / Крючкова І.В. — Київ: Наукова думка. 2004 — 396 с.
6. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / За редакцією академіка НАН України С.І. Пирожкова — К.: НІПМБ, 2003. — 42 с.
7. Наказ Міністерства економіки України "Методика розрахунку рівня економічної безпеки України" від 02.03.2007р. № 60 [Електронний ресурс]: <http://www.me.gov.ua>
8. Стан економічної безпеки України за 2006 рік. Аналітична записка Міністерства економіки України. — К., 2007. — 65 с.
9. Указ Президента України "Про Національну раду з інноваційного розвитку України" від 18.08.2006 року №691/2006 [Електронний ресурс]: <http://www.rada.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 19.07.2011 р.